НЕОІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ПАРАДИГМА ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ XXI СТОЛІТТЯ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЄС

Бульбенюк Світлана Степанівна,
доцент кафедри політичних технологій,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
кандидат політичних наук, доцент
bysveet@i.ua
Манелюк Юрій Михайлович,
доцент кафедри політичних технологій,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
кандидат політичних наук, доцент,
mjm@ukr.net

Управлінська парадигма нині є одним з провідних напрямів досліджень соціогуманітарного характеру, що пояснюється надзвичайно високим ступенем ускладнення політико-управлінських процесів і відносин у сучасному світі, з одного боку, та зростанням впливу деструктивних чинників на окреслену сферу функціонування держави і суспільства, з іншого боку. Європейський Союз (ЄС), його зовнішня і внутрішня політика не є винятком. Сьогодні особливістю зовнішньої політики ЄС зокрема є так би мовити «розмивання меж», які раніше чітко відокремлювали внутрішньополітичну царину від зовнішньополітичної. Зрозуміло, що за таких умов питання про перегляд засад глобального управління стає особливо актуальним.

Найпоказовішим прикладом такого «розмивання меж», на думку авторів, є ситуація, яка склалася навколо імплементації результатів Брекзиту (Brexit). Адже «Кейс Brexit», який досі не є завершеним остаточно, демонструє переплетіння внутрішньополітичного і зовнішньополітичного векторів розвитку Європейського Союзу. Процес розлучення між Європейським Союзом і Великою Британією з огляду на визначення загальної зовнішньополітичної стратегії Об'єднаної Європи є важливим, тому що була вироблена спільна стратегія 27 держав-членів ЄС, під час переговорів ними була продемонстрована єдність у відстоюванні власної позиції. Як зауважують вітчизняні аналітики Б. Зайцев та Н. Коваль, спільна зовнішньополітична стратегія ЄС щодо Брекзиту виявилася переможною для Європейської спільноти: країнам-членам ЄС вдалося нав'язати бажані інтерпретації в ключових питаннях. Одним з результатів завершення розлучення між Європейським Союзом і Великою Британією стане переорієнтація зовнішньої і торгівельної політики обох сторін на інші держави та регіони [1, с. 1].

Варто зауважити, що теоретико-методологічним базисом глобальної управлінської парадигми, яка реалізується в ЄС, у тому числі і в «Кейсі Brexit», є неоінституціоналізм. З назви самого терміна «неоінституціоналізм» стає зрозумілим, що ключовим поняттям для аналізу цієї управлінської парадигми є поняття «інститут». Нобелівський лауреат Д. Норт пропонує наступне трактування: «Інститути – це «правила гри» в суспільстві, створені людьми обмежувальні рамки, які організують взаємовідносини між людьми» [2, с. 17].

Теоретичні засади неоінституціоналізму є близькими до консервативної ідеології, оскільки вони підтверджують правоту консерваторів у тому, що лише традиція, тяглість та поступовість створюють міцне підґрунтя для стабільного розвитку. Неоінституціоналізм як глобальна управлінська парадигма також протиставляє себе тим силам, які сподіваються, що зусиллям волі миттєво можна народити життєздатний новий порядок на основі певного проекту. Власне, «Кейсі Brexit» доводить ефективність зазначених засад і дефініцій. Адже ЄС, хоча і є в історичній перспективі ще дуже «молодим» міждержавним утворенням, але як особливий феномен кінця XX – двох перших десятиліть XXI століття вже має певну консервативну складову, котру можна розглядати як своєрідну цементуючу силу спільного для 27 держав-учасниць Європейського простору.

У чому ж полягає така цементуюча сила неоінституціоналізму у розрізі зовнішньої політики ЄС нині? Відповідно до глобальної управлінської парадигми неоінституціоналізму, для розуміння логіки розвитку поточного зовнішньополітичного вектора ЄС необхідно визначити початкові рішення та на основі них будувати подальший політичний курс. Таким чином, інститутам має бути властива певна система цінностей, які притаманні їх членам, а самі інститути, в свою чергу, повинні здійснювати вплив на індивідуальну поведінку цих членів. Кінцева мета інституціоналізму в даному контексті полягає в тому, аби створити таку політичну систему, де кожен з учасників максимізує власну користь, дотримуючись цінностей і норм існуючих інститутів [3]. Як бачимо, ключові дефініції неоінституціоналізму фактично повторюють повністю або частково основні цілі і завдання створення та функціонування ЄС.

Ще одним, не менш важливим аспектом управлінської парадигми неоінституціоналізму є розгляд держави як ключового інституту. З огляду на специфіку Європейського Союзу можна стверджувати, що в останні десятиліття ЄС як міждержавне утворення переймає на себе частину повноважень і функцій держави як особливого політико-правового інституту. Відтак, на наше переконання, ЄС нині є легітимною формою виявлення та вираження «загального» інтересу, засобом його забезпечення, що є свідченням своєрідного одержавлення ЄС як суб'єкта світової політики та як колективного політичного актора. ЄС, заміщаючи функції національної держави, виступає як інструмент вираження цього інтересу і шляхом проведення безпосереднього волевиявлення громадян – референдумів (той самий «Кейс Brexit» – авт.), так і опосередковано, через діяльність вищих представницьких органів державної (на рівні ЄС – наддержавної – авт.) влади [4, с. 94, 95].

Подібно до держави, ЄС виконує низку важливих зовнішніх функцій, які засвідчують про його управлінську спроможність і перспективи. Якщо ми ведемо мову про державу та екстраполюємо її зовнішні функції на ЄС, то варто зазначити, що ці функції подібні до внутрішніх, але базуються не на інтересах індивідів, а на загальнодержавних інтересах (у випадку з ЄС – на інтересах європейської спільноти загалом – авт.). Так, дипломатична функція полягає у встановленні і підтримці дипломатичних відносин з іншими країнами відповідно до загальноприйнятих юридичних норм та правил. Економічна функція – це забезпечення і підтримання торгівельних відносин з іноземними суб'єктами,

розвиток ділового партнерства і співробітництва з іншими державами. Інформаційна та екологічна функції ідентичні відповідним внутрішнім. Гуманітарна функція означає підтримку і розвиток культурних зв'язків з іншими народами і націями. Оборонна функція полягає у захисті державного суверенітету від зовнішніх загроз. Та регулятивна функція передбачає участь в регулюванні міждержавних конфліктів [5].

З огляду неоінституціоналізму як парадигми глобального управління, надзвичайно важливими й актуальними питаннями є дослідження загроз глобального характеру та визначення найбільш перспективних моделей їх запобігання, мінімізації та/або подолання.

Які загрози зовнішнього характеру ми можемо визначити як ключові для ЄС сьогодні? По-перше, це глобалізація та негативна реакція на неї, зокрема сама наявність глобального інформаційного середовища, створеного Інтернетом і супутниковими засобами зв'язку. Слушно зазначити, що власне інформація зараз становить як найбільшу загрозу, так і найбажаніший здобуток. По-друге, однією з найбільш серйозних загроз у світлі подій останніх років на теренах ЄС є глобальна війна проти тероризму. По-третє, це загроза, породжена значним зростанням великих обсягів мігрантів та контрабанди в ЄС. Контрабанда не тільки завдає великої шкоди міжнародним відносинам, тому що переміщення товару здійснюється через кордони сусідніх, а може й інших держав, а й дає суттєвий удар по доходу уряду будь-якої країни. Міграція – ще одна проблема. Великий потік мігрантів та нелегальна економічна міграція сприяють загрозі розвитку економіки будь-якої країни. Також серед мігрантів велика частка – це злочинні елементи, які ухилилися від здійснення правосуддя в іншій країні та навряд чи змінять свій спосіб життя після прибуття в нову державу. Тут вони будуть становити загрозу для законності і порядку [6].

Які шляхи запобігання, мінімізації та/або подолання названих загроз пропонуються і реалізуються нині в ЄС? Однією з управлінських стратегій стає управління ризиками, яке має охоплювати та забезпечувати нагляд за забезпеченням безпеки в усіх царинах спільного Європейського простору (економічній, політичній, особистій, екологічній та інформаційно-технічній). Важливим елементом стратегії управління ризиками виступає поєднання інноваційних технологій, створення державних і міждержавних баз даних, у тому числі і з біометричними відомостями, поліпшення обміну інформацією між різними державними і міждержавними органами ЄС, що повинні протистояти тероризму, обов'язкова тісна кооперація розвідувальних, поліцейських, військових та інших силових структур. Їх здатність використовувати сучасні системи у сфері безпеки повинна зумовити відповідні результати, а в підсумку, сприяти досягненню потрібного рівня національної безпеки держави [6].

Список використаних джерел:

1. Зайцев Б., Коваль Н. Ключові аспекти виходу Великої Британії з ЄС: наслідки для України: *Аналітична записка.* Центр міжнародних досліджень; Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС України. 2019. Лютий 2019. 8 с.

2. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки: Пер. з англ. К.: Основи, 2000. 198 с.

3. Король С. М. Європеїзація та неоінституціоналізм : науково-теоретичний аспект. *Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія «Питання політології».* 2015. Випуск 28. С. 38–42.

4. Клімова Г. П., Клімов О. В. Держава в політичній системі суспільства. *Гуманітарний часопис*. 2006. № 3. С. 94–99.

5. Тищенко О. П. Держава та її функції в економіці: ретроспективний аналіз наукових теорій докейнсіанського періоду. *Актуальні проблеми економіки.* 2012. № 7. С. 49–60.

6. Урсул А. Д. Безопасность и развитие: междисциплинарный подход и глобальное измерение. *Вестник МГИМО-Университета*. 2017. № 54 (3). С. 141– 160.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Вишневська Поліна Владиславівна,
студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
p.vyshnevska@gmail.com

Протягом історії було висловлено доволі різні концепції науковців щодо їх поглядів на такий складний та неоднозначний феномен, як «війна». Представники різних теорій обґрунтовували це явище кардинально по-різному, але ми розглядаємо саме історію та дефініцію новосформованої інформаційної війни, яка суттєво впливає на зовнішню політику сучасних держав.

У сучасному суспільно-політичному дискурсі існують найрізноманітніші концепції війни. Основна увага сучасних теоретиків сфокусована на проблематиці інформаційних війн, специфіці цього явища, його ключових ознаках, причинах виникнення тощо (А. Боброва, О. Вусатюк, І. Денисенко, А. Манойло та інші).

Мета статті полягає у виявленні ознак інформаційної війни та розгляді впливу цього явища на зовнішню політику європейських держав.

У суспільстві завжди існували війни. Поняття «війна» можна розуміти як складне суспільно-політичне явище, яке пов’язане з вирішенням суперечностей між народами, державами, соціальними групами та національними об’єднаннями, із можливим вживанням засобів збройної боротьби, яка відбувається у вигляді протиборства між вищенаведеними групами. Як відомо, сучасне суспільство характеризується небаченим збільшенням впливу інформаційної складової на соціальне життя, незважаючи на тенденцію наділення його такими концептуальними характеристиками, як постіндустріальне, інформаційне, громадське, ринкове тощо. Інформаційна діяльність є однією з конституційних складових сучасної реальності. Ми розділимо розвиток суспільства за Д. Беллом на три загальновідомі етапи суспільної революції: доіндустріальне суспільство, індустріальне суспільство та постіндустріальне суспільство. Таким чином, ми бачимо, що періодизація є цікавою не лише за рахунок типу організації самих суспільств, а ще й тим, що кожне наступне